

Que les ciutats són organismes vius és una obvietat. Creixen, canvien, muden segons les inèrcies econòmiques de cada moment. A mesura que passen les èpoques se superposen capes, desapareixen parts i en neixen unes altres en una dinàmica imparabile que modifica l'escenari dels nostres records.

Fa poc hem vist com començaven a desaparèixer les botigues de l'avinguda Carlemany d'Escaldes. Bastides fa mig segle en ple boom urbanístic pel dr. arquitecte Josep Puig Torné (Sarral, 1929), en diferents fases i per a diferents propietats, eren les primeres extensions, d'Escaldes cap a Andorra, fins a ser el continu actual. La seva eliminació anuncia una nova transformació en la plana d'Escaldes amb la implantació d'edificis en alçada al Clot d'Emprivat.

Veurem com acaba, però això és una altra història...

En tot cas, ara que les botigues tenen els dies comptats, és un bon moment per repassar la trajectòria del seu autor al nostre país. L'arquitecte tarragoní va ser un destacat defensor del **Moviment Modern** a Espanya, no debades té tretze edificis en el registre del **DOCOMOMO** ibèric. Deu fets amb **Antonio Bonet Castellana**, un amb **Josep Miquel Serra de Dalmases** -l'església del noviciat de l'Institut de religioses de la Sagrada Família d'Urgell-, un altre amb **Josep Maria Esquius** -amb el que treballarà en una obra a Andorra-, i un en solitari.

Formava part d'una generació que ja era plenament moderna entre els quals es trobaven **Manel Baldrich**, **Enric Llimona** i el mencionat **Josep Maria Esquis**, que també van projectar al nostre país. Ara bé, la figura més destacada va ser **Antoni Bonet Castellana** (1913-1989). Deixeble de **Le Corbusier** va ser membre del **GATEPAC** i fundador del grup **Austral** quan aterrà a Sud-amèrica fugint de la Guerra Civil espanyola (1936-1939). Passada la comtessa anirà viatjant a Catalunya fins a tornar definitivament. Entre el 1959 i 1964 treballarà amb **Josep Puig Torné** bastint edificis genials com el canòdrom de la Meridiana, premi **FAD** 1963.

Puig Torné estarà present al nostre país entre principis dels anys setanta i finals dels vuitanta. Farà tota mena de projectes dels quals farem un repàs, deixant de banda obres menors com l'ampliació en planta baixa de la Caixa de Pensions i de l'edifici Trèbol -l'antiga clínica Vilanova- (1981), l'assegador a la borda Nova (1988) o el desaparegut centre comercial a l'avinguda Meritxell 96 -amb **Michel Courbe**- (1976), tots a Andorra la Vella. La seva trajectòria a Andorra es tancarà amb l'edifici per la Fundació **Clara Rabassa** i l'edifici administratiu del Govern d'Andorra. En aquest darrer cas es tracta de l'únic exemple proper al **Brutalisme** que es va aixecar al país. El seu aspecte rude i contundent no va promoure gaires adhesions, tot i que ha estat defensat obertament per arquitectes com **Francesc Pernas** autor, amb **Joaquín Solé** i **Francesc Montaner**, de l'hospital de Nostra Senyora de Meritxell.

JOSEP PUIG TORNÉ

A ANDORRA

Josep Puig Torné signant el llibre d'honor del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya (COAC) a la delegació de Tarragona l'any 2014 (@coac-tgn). Al costat la plaça de DOCOMOMO ibèric situada davant dels apartaments París de Salou – foto inferior- el 05.10.2019 (Salou.cat)

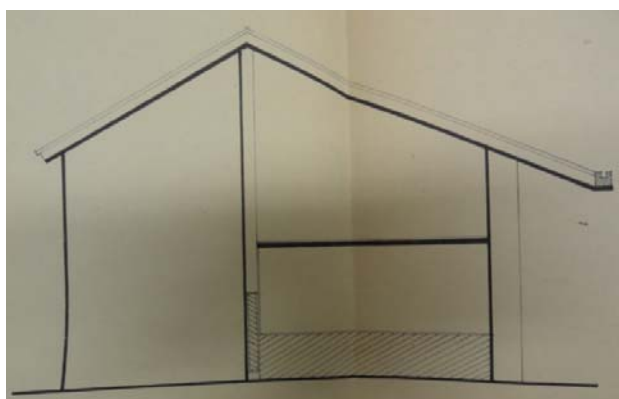
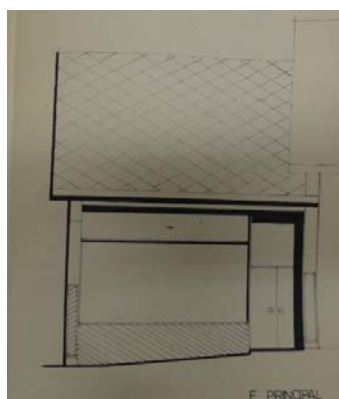

JOSEP PUIG TORNÉ

A ANDORRA

BOTIGUES AVINGUDA CARLEMAN, ESCALDES-ENGORDANY, 1973-1975

El primer treball andorrà de **Puig Torné** va ser un conjunt de botigues a l'**avinguda Carlemany** al que seguiran dos trams més. La base és un mòdul de planta baixa i altell cobert a dos aiguavessos amb un important ràfec sobre els aparadors. La pendent del carrer fa que els mòduls s'esglaonin fet que li dona dinamisme al conjunt.

EDIFICI D'HABITATGES A L'AV. BONAVENTURA RIBERAIGUA, ANDORRA LA VELLA, 1975

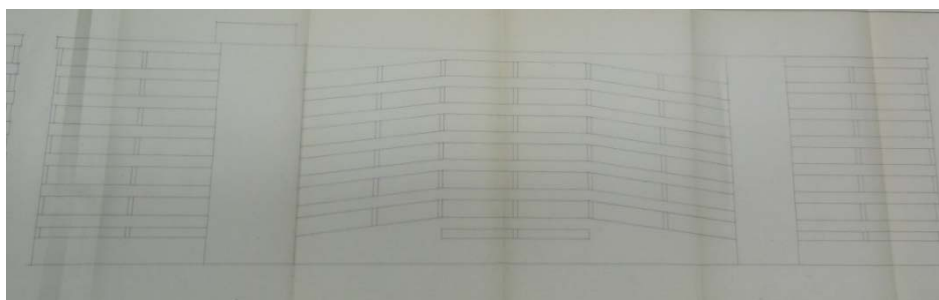
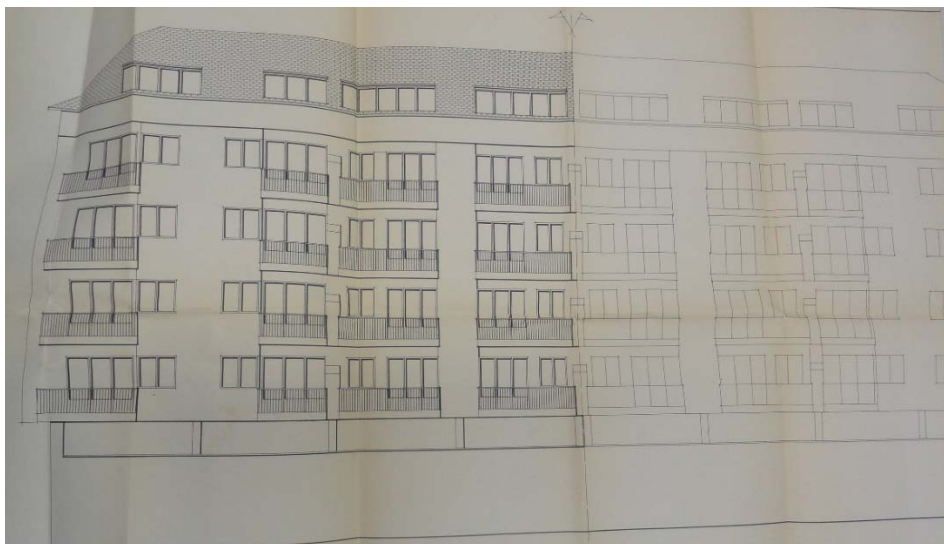
Es tracta d'un dels primers edificis que es bastiren en el tram final de l'Av. **Bonaventura Riberaygua**. Se situa en una cantonada amb dues façanes que l'arquitecte diferencia entre la principal, a l'Avinguda, i la secundària. En la primera cerca una simetria quasi especular concentrant les obertures al voltant de l'eix de la façana mentre que la segona simplement l'endreça.

EDIFICI D'HABITATGES A PRAT DE PASTORET, ANDORRA LA VELLA, 1977

Projecte d'edifici signat amb **Josep Maria Esquiús** que no es va arribar a bastir. Presentava una composició simètrica amb un ritme d'eixos verticals al voltant dels quals es concentraven les obertures provocant una cadència que suavitzava la magnitud de l'immoble.

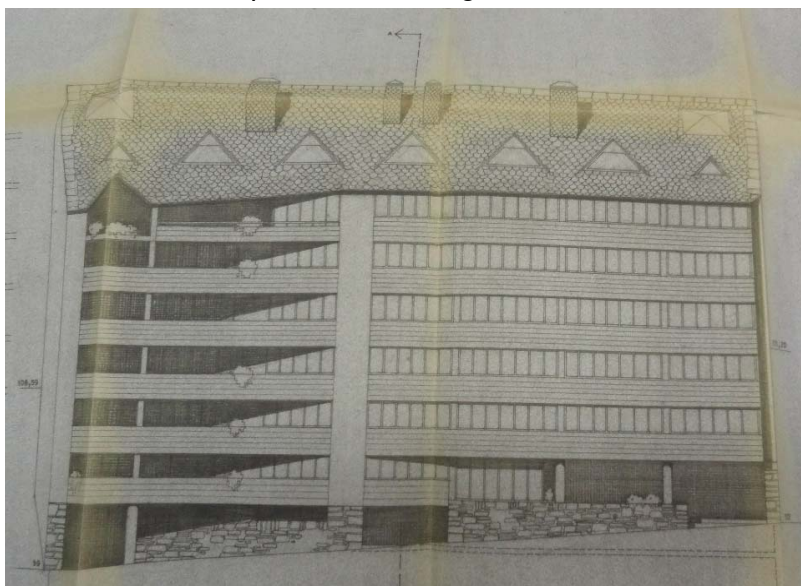
El que sí que es va bastir, just per davant de l'edifici comentat, va ser un edifici d'aparcament vertical, dels primers al país (1975), conegut com a aparcaments **El Pasturé**. Se situa al darrere del front edificat de la part baixa de l'avinguda **Doctor Mitjavila** -números del 5 al 19- a la que només dona en els dos extrems, just per entrar i per sortir de l'immoble. L'edifici merament funcional que té una minsa presència pública donada la seva situació.

EDIFICI D'HABITATGES AL CARRER ROUREDA DE SANSA, ANDORRA LA VELLA, 1977

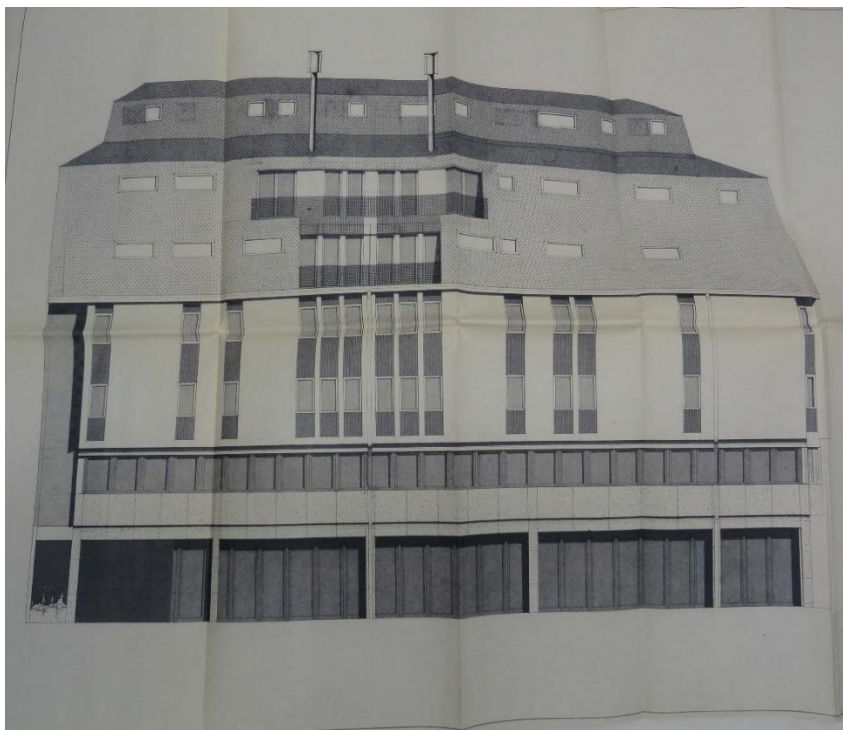
El front trencat del solar l'aprofita **Puig Torné** per projectar un joc d'ombres simplement amb un pla de façana recte que passa per davant dels balcons que, en un dels extrems, recuperen l'alineació al carrer de la finca. Aquesta idea quedava potenciada per bandes horitzontals de finestres i empits correguts. La força del projecte quedarà diluïda durant l'obra al no conservar la composició en franges.

EDIFICI D'HABITATGES AL CARRER PRAT DE LA VALL, ESCALDES-ENGORDANY, 1978

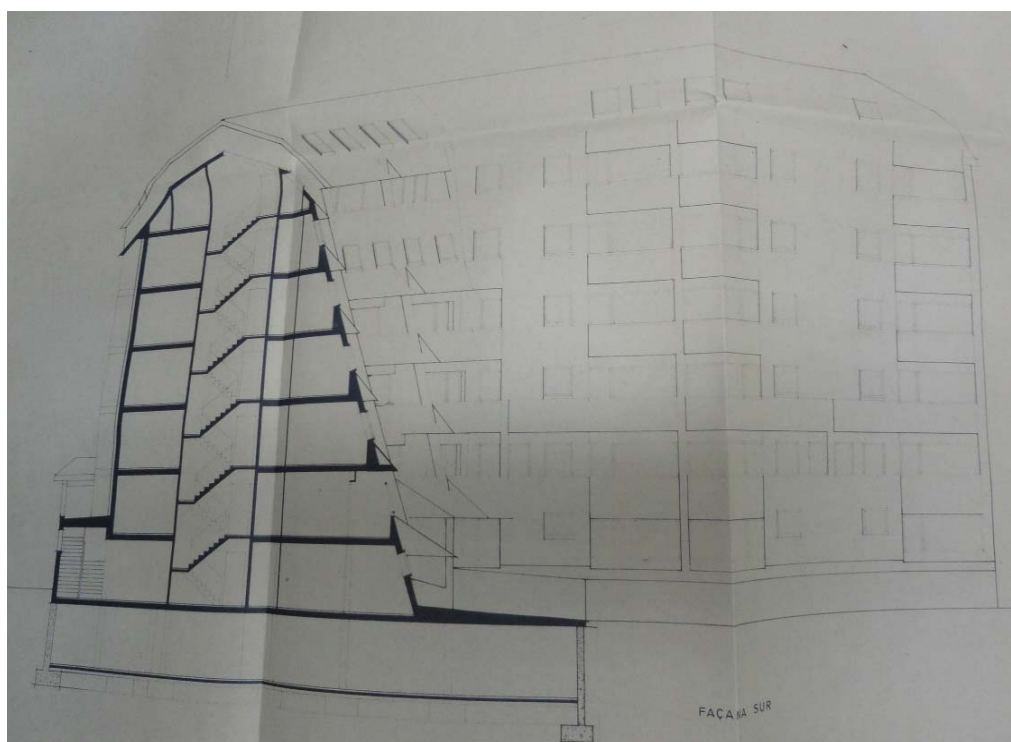
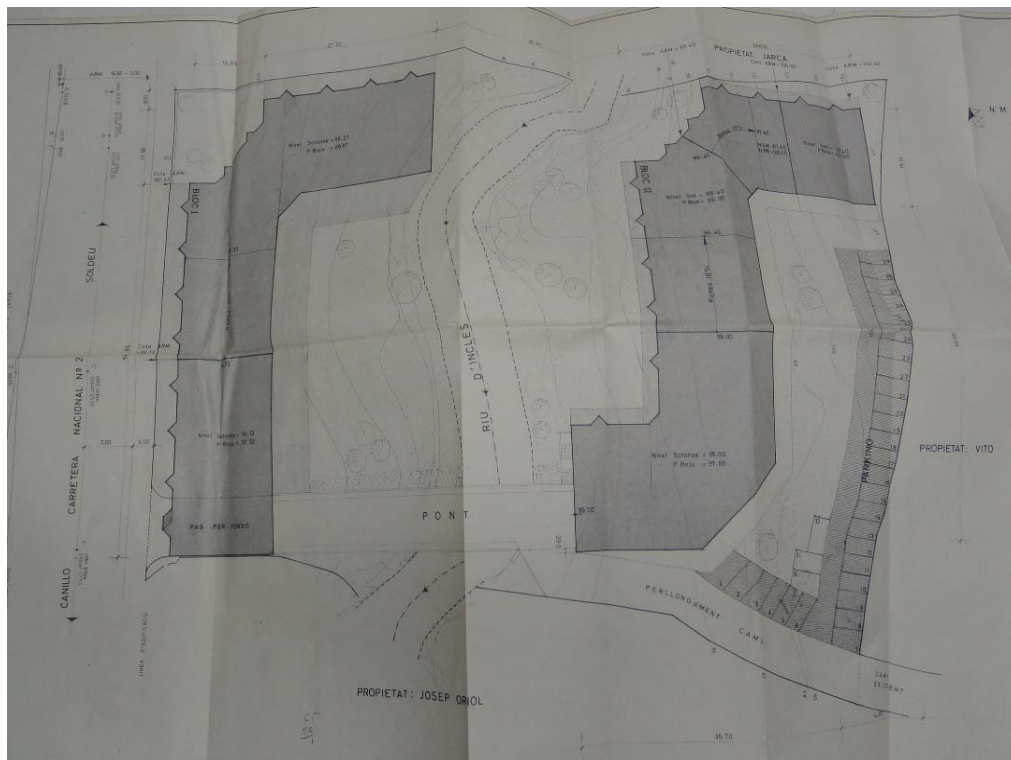
El projecte apunta a una sèrie d'intencions que es van diluir durant l'execució de l'obra. El mateix passa amb la composició. La idea de **Puig Torné** era dividir l'immoble en tres bandes quasi de la mateixa alçada: un sòcol comercial de dues plantes molt obert, dues plantes d'habitatges i finalment dues més sota la taula. Un darrer nivell quedaria enretirat sense incidència a l'exterior. L'arquitecte tornava a la composició per eixos verticals i franja central amb acumulació d'obertures, balcons i xemeneies que la remarquen encara més. Tot això es va modificar augmentant el sòcol a tres plantes i disminuint la potència de les tires verticals d'obertures i el potent emmarcament de la zona central.

CONJUNT RESIDENCIAL A LA VALL D'INCLES, CANILLO, 1980

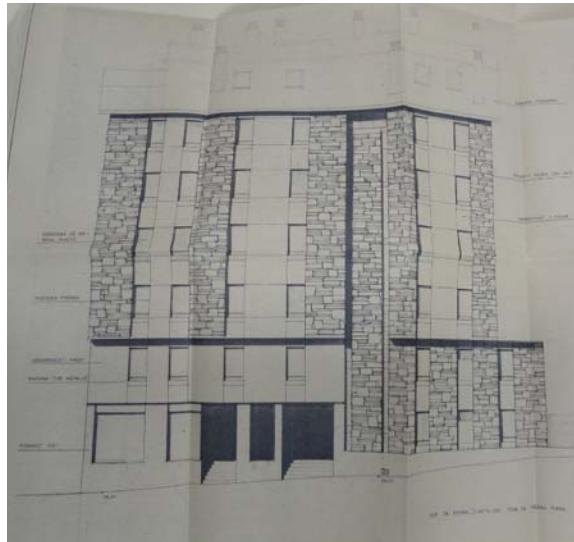
Projecte no executat a la vall d'Incles on s'experimenta amb formes piramidals. Tot un exercici inusual pel país i per l'arquitecte que com a molt havia treballat amb **Bonet Castellana** els girs i els triangles en planta ,com en la casa **Rubió de Salou** (1959). La proposta possiblement hauria tingut un impacte important en el paisatge.

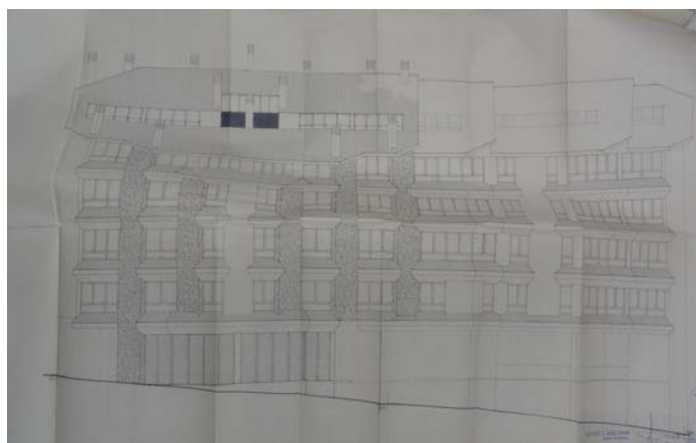
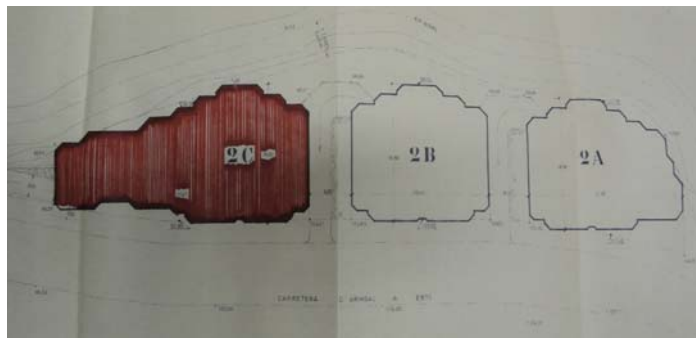
EDIFICI D'APARTAMENTS A ARINSAL, LA MASSANA, 1980

Immoble on simplement s'endreça la façana amb bandes verticals de plens, arrebossats, i buits, empedrats. Sense més pretensions estètiques es resol un programa de forma compacta i racional donat les dimensions del solar.

CONJUNT RESIDENCIAL A ARINSAL, LA MASSANA, 1981

Conjunt residencial on s'experimenta amb les formes arrodonides combinant la pedra i la pissarra en els alçats. Un exercici complex que finalment no va veure la llum. En el seu lloc es va aixecar l'actual hotel St.Gothard, res a veure amb el projecte presentat.

ED. VIVENDES CANTONADA DR. MOLINES-BISBE IGLESIES, ANDORRA LA VELLA, 1984 i 1990

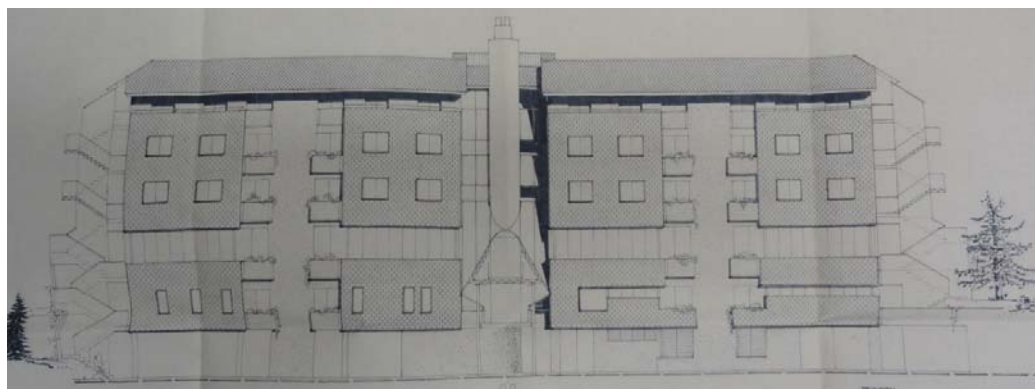
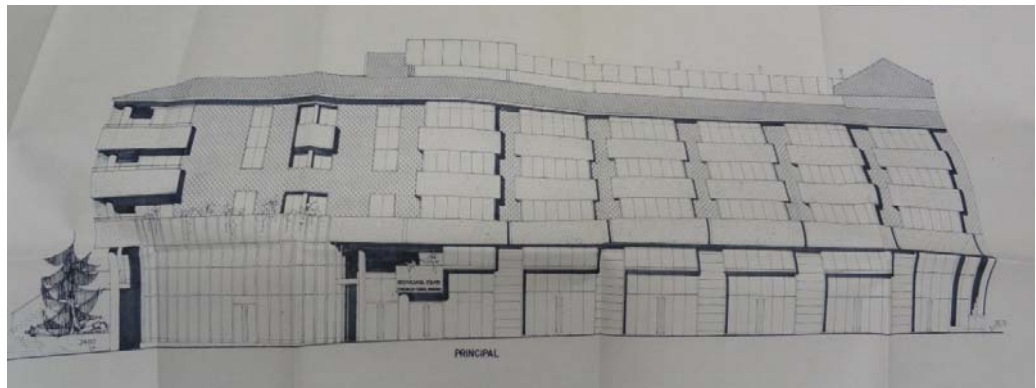
Dues versions d'un mateix projecte fet en dos anys diferents: 1980 i 1990. L'espera va valdre la pena ja que la darrera proposta és força millor, molt més dinàmica. **Puig** introdueix per primera vegada el revestiment de pissarra en extensió a les façanes.

COMPLEX PER LA FUNDACIÓ CLARA RABASSA, ANDORRA LA VELLA, 1988

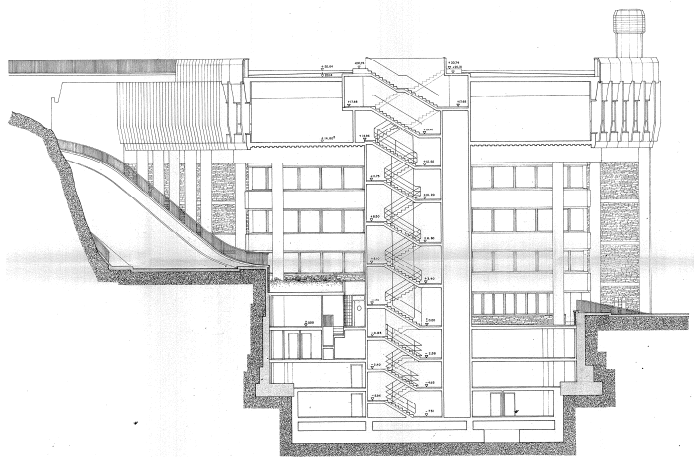
La darrera obra coneguda de **Puig Torné** és el conjunt per la fundació **Clara Rabassa**. Es tracta de dos edificis en paral·lel: un d'ús comercial i oficines que se situa davant i, un segon, a darrere, com a residència geriàtrica. Torna a crear, després de l'edifici administratiu de Govern, una columnata de dues alçades sobre el que descansa un cos de tribunes sota un ràfec continu.

EDIFICI ADMINISTRATIU DE GOVERN, ANDORRA LA VELLA, 1981

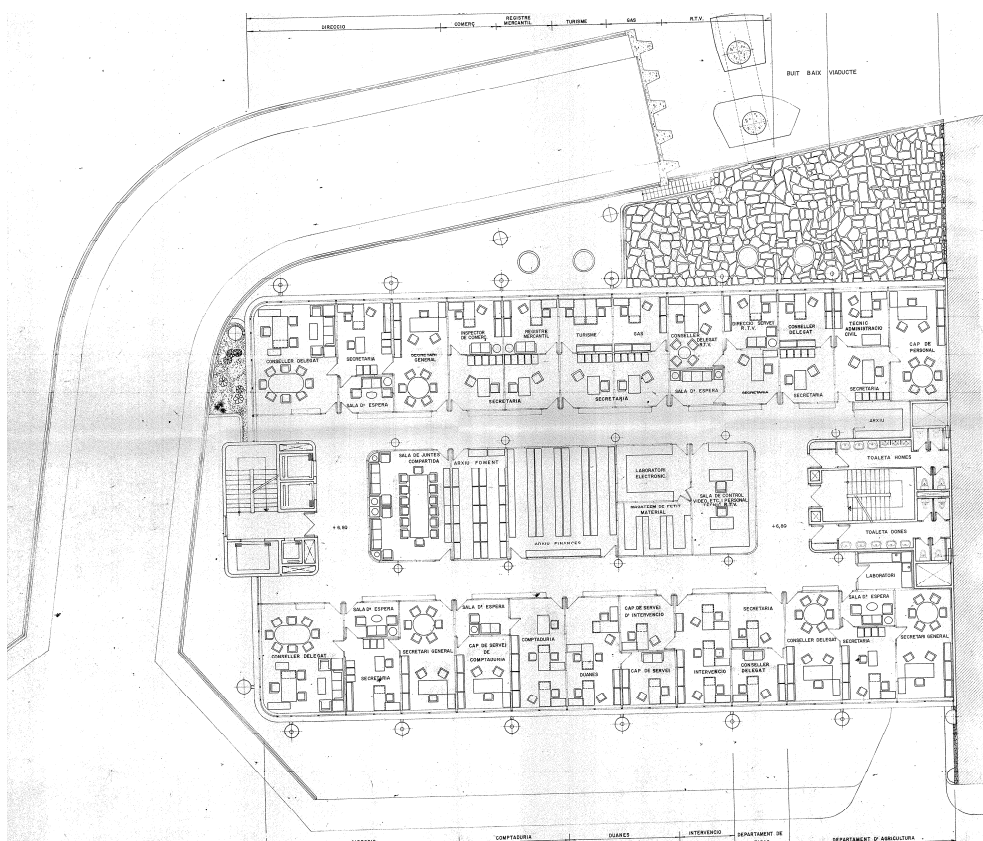
L'any 1980 el **Consell General** va convocar un concurs per bastir l'Edifici Administratiu de **Casa de la Vall**. Les bases demanaven que, a banda de la part administrativa, hi hagués un **Palau de Festivals i Congressos** comunal d'uns 2.000 m² -que venia a ser la superfície total del solar-. El guanyador va ser en **Puig Torné** que va presentar una proposta que separava perfectament les dues parts. A dalt, amb una planta que anava als límits del solar, totalment lliure sense cap pilar intermedi i doble alçada interior se situava el firal i, a sota, la part governamental. Per compensar els esforços de flexió de les jàsseres de 35 m de llargada va situar els pilars que el suportaven el palau de congressos exempts i reculats 4,50 m del límit. Estratègia que de pas li permetia crear uns patis en la part posterior per ventilar l'edifici administratiu. Al final, com diu ell a la memòria: *l'edifici ve configurat, conseqüentment, en forma de bolet*. La característica imatge de columnata de l'immoble no és més que la forma més racional que va trobar l'arquitecte per suportar el gran volum del palau. Tornat a les seves paraules: *hem dissenyat la planta amb estrictes criteris de funcionalitat, cosa que exigeix una modulació rígida i la màxima regularitat perimetral*.

A ANDORRA

En la comissió que va avaluar les propostes presentades al concurs hi havia en **Eron Estany**, en **Antoni Molné** i el degà del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, **Joan Carles Cardenal González**, que van fer tot un seguit de recomanacions al guanyador. Posteriorment, els dos primers, van ser els intermediaris entre el Consell General i l'arquitecte amb demandes com la inclusió dels departaments de tabac i d'energia -temes que, com el palau de congressos, encara són actuals-. Després de diferents reunions el projecte executiu tenia tres plantes soterrades per una cinquantena de vehicles que connectaven amb l'aparcament comunal (uns 5.500 m²), planta baixa i tres plantes administratives (uns altres 5.500 m²) i finalment el palau de (uns 2.000 m²) que fan un total aproximat de 13.000 m². Tot l'edifici s'estructurava amb dos grans nuclis de comunicació situats a l'extrem de l'eix longitudinal. En el cas de la planta administrativa, dues bandes de despatxos donaven a davant i a darrere deixant la part central per arxius i sales de reunió.

Plànol de la planta segona

JOSEP PUIG TORNÉ

A ANDORRA

Pel que fa a la sala de congressos i, més concretament, a la coberta del mateix es va haver de consensuar amb el **Grup Espai**, que va ser el guanyador del concurs sobre les places que havia convocat el comú d'Andorra la Vella. Això fa fer que es reubiquessin les escales, sortides d'emergència i els conductes d'instal·lacions.

Escaldes-Engordany, febrer 2020

ENRIC DILMÉ
dr. arquitecte

T. +376 869 558 • www.enricdilme.com